

A pedagógushallgatók társadalmának belső rétegzettsége: tanár, tanító és óvodapedagógus hallgatók vizsgálata

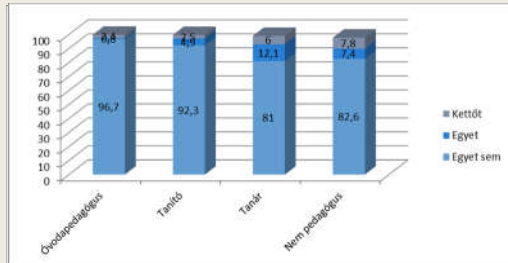
Kovács Edina és Bocsi Veronika

Debreceni Egyetem

Társadalmi háttér és státusz

Az előadás célja, hogy egy öt országú kiterjedő kutatás segítségével egyrészt feltárja a pedagógushallgatók szociokulturális sajátosságait, másrészt rávilágítson arra, hogy a pedagógushallgatók csoportját részletesebb bontásban is érdemes elemezni. A rekrutációs bázis az egyes oktatási szintekre történő képzéseken nem azonos: az óvodapedagógusok között 90 százalék körülül az első generációs diplomások aránya, míg az egyetemi szintű, azaz középiskolai oktatásra jogosult tanárképzés esetében ugyanez az arány 70-75 százalékos. A mobilitás lehetősége önmagában természetesen nem negatív, ugyanakkor járhat az érintett foglalkozás státuszvesztésével (Fónai 2014, Kovács 2018). A pályakezdeti vizsgálatok alapján tudjuk, hogy a pedagógusok között körében a jobb képességűek, valamint a jobb társadalmi háttérűek körében magasabb a pályaelhagyók aránya (Jancsik 2012, Varga 2007, Watt és Richardson 2008).

A képzés során várható csúszás aránya az egyes területeken (N=2204, százalék)

Empirikus eredmények

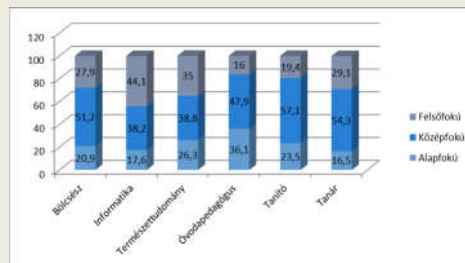
Az arányok a mintában hasonlóan alakultak, mint a szakirodalmi részben bemutatott kutatásokban: az első generációs értelmiség aránya a pedagógushallgatók körében 80 százaléknyi, ha az apák, és 70 százalék, ha az anyák, és 70 százalék, ha az anyák legmagasabb iskolai végzettségét vizsgáljuk. A többi képzési terület közül elsősorban a bölcsész, a természettudományi és az informatika képzésbe járókól érdemes ezt az eredményt összevetni, mivel a leendő tanárok is elsősorban ezeken a képzési területeken jelennek meg. A diplomás szülők aránya mind az anyák, mind az apák esetében valamivel alacsonyabb hányadú, mint az informatika vagy a természettudományi képzésbe járó hallgatók, azonban nagyjából együtt mozog a bölcsészhallgatók jellemzőivel. A vizsgált pedagógushallgatók – oktatási szinttől függetlenül – közel 95 százalékan államilag finanszírozott képzésben vesznek részt, szemben a hasonló képzési területek körülbelül 75 százalékos részvételi aránnyal. Az osztaltan tanárképzés esetében fontos arra is figyelemmel lenni, hogy a 12 féléves képzés során a hallgatók maradéktalanul igénybe veszik az államilag támogatott féléveiket, amennyiben középiskolai tanárnak készülnek. Ezért azt várjuk, hogy a passzíválás és a tanulmányokban való elcsúszás aránya is szignifikánsan kevesebb lesz körükben. Ez azonban az adatokból nem igazolódott: a passzívált ill. elcsúszottak aránya nem mutatott eltérést az egyes képzési területek között, míg a csúszásban a tanár szakosok hasonló arányokat mutatnak, mint a nem pedagógus hallgatók, miközben az óvodapedagógus és a tanítóképzés hallgatói körében lényegesen kisebb arányú az elmaradás.

A kutatás bemutatása, módszerek

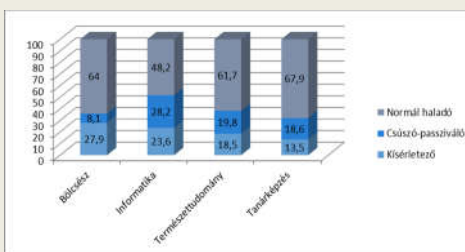
A bemutatott PERSIST kutatás adatai egy 2018/19-es tanévben felvett, nagymintás hallgatói adatbázisból származnak (N=2199). A kutatás Magyarország keleti régiójának felsőoktatási intézményeiben, valamint négy ország (Szlovákia, Románia, Ukrajna, Szerbia) felsőoktatási intézményeiben folyt. A magyarországi minta (N=1034) kivétel, és a karokra, a képzés területére valamint a finanszírozási formára reprezentatív. A mintában nappali munkarendű másodéves BA/BSZ képzés és másod- vagy harmadéves osztaltan képzéses hallgatók szerepeltek. Elemzésünk során a kutatás adatbázisából leválasztottuk a pedagógushallgatókat (N=691), és ezen belül kialakítottuk a tanár szakosok (N=237), a tanítókat (N=330) és az óvodapedagógusokat (N=124) almintáját.

A vizsgálat során azonosítottuk a perzisztencia főkomponensét, a tanulmányi haladási utak klaszterét (költségtérítéssel-intézmény/szakváltó, csúszó-passzíváló és normál úton haladó), illetve a tanulmányi rizikótényezők faktorait (tanulmányi és intézményi problémák, téves pályaválasztás, anyagi problémák, alternatív vonzás, testi-lelki problémák).

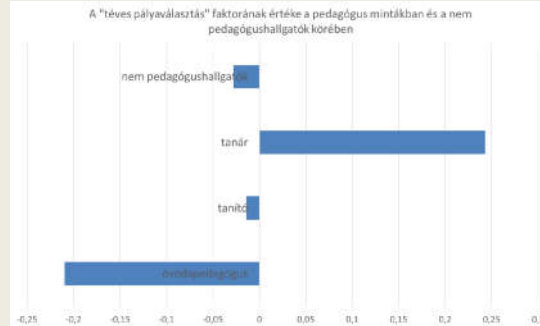
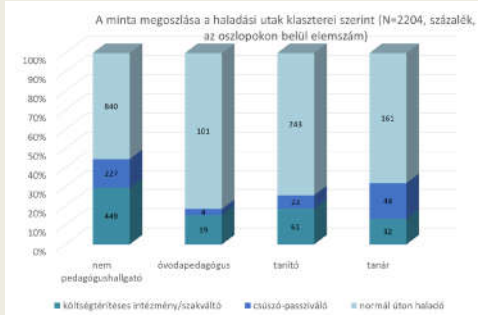
A szülők legmagasabb iskolai végzettsége, képzési területek szerint (N=2204, százalék)

Tanulmányi haladási utak klaszterei a tanár szakos, és a hasonló területen tanulók körében (N=2204, százalék)

A további elemzések rámutatnak a pedagógus hallgatók belső rétegzettségére: az óvodapedagógusok között szignifikánsan több a „normál úton haladó”, (khi-négyzet statisztika, $p < 0,05$, sig. 0,000:), és itt a legkevésbé jellemző a „téves pályaválasztás” faktorának átlaga (ANOVA-teszt, $p < 0,5$, sig.:). A tanárszakos diákok esetében a faktor kiugróan magas értéket mutat, ami előre vetíti a későbbi pályaelhagyás tényét is. A perzisztencia főkomponens átlaga nem mutatott eltérést.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy adataink összhangban állnak azokkal a korábbi kutatási eredményekkel, amelyek szerint a tanári pálya a társadalmi mobilitás egyik fontos csatornája. A tanár szakos hallgatók szüleinek iskolai végzettsége hasonló a bölcsész területen tanulókéhoz, de alacsonyabb, mint például a természettudományi vagy az informatika területén tanuló hallgatók szüleié. Jellemzően államilag támogatott képzésben vesznek részt, és nem keréglének, változnak az egyes szakok között (noha nem feltétlenül érzik, hogy jól választották a képzést). A tanulmányokban mutatkozó csúszásuk, elmaradásuk nem kevesebb, mint a többi, nem tanár szakos hallgatóé. Esetükben ez azt jelenti, hogy a képzésüket már csak költségtérítéssel formában fogják tudni befejezni, hiszen az osztaltan tanárképzés 5 + 1 éves, azaz a 12 államilag támogatott félévet a normál útemű haladás során is kimerítik. Ez – összevetve a családok kevésbé jó anyagi helyzetével és a diploma megszerzésére fordított költségek megtérülésének alacsonyabb voltával – a csúszó hallgatókat illetően lemorzsolódási kockázatot is jelent.

Hivatkozott irodalom

Fónai Mihály (2014): Joghallgatók – honnan jönnek és hová tartanak? DE AIK – Dela Kiadó, Debrecen

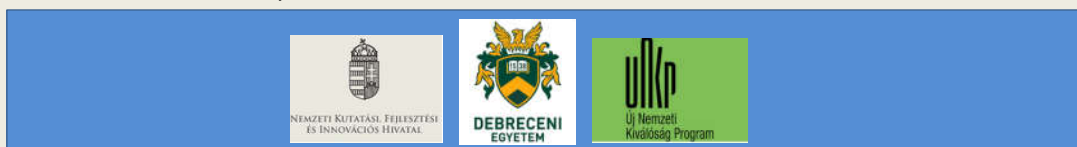
Jancsik Csaba (2012): A tanárképzésben részt vevő hallgatók formálódó világa. In: Ercei Kálmán és Jancsik Csaba (eds): Tanárképzés hallgatók a bolognai folyamatban. Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest, 27-53.

Kovács Edina (2018): A társadalmi nem hatása a pedagógusok szakmai céljaira, karrierútjára és

elkötelezettségére. Doktori disszertáció, Debreceni Egyetem, Nevelés- és művelődéstudományi Doktori Program

Varga Júlia (2007): Kiből lesz ma tanár? A tanári pálya választásának empirikus elemzése. Közgazdasági Szemle, 54(7-8), 609-627.

Watt, Helen M. G. and Richardson, Paul W. (2008): Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. Learning and Instruction, 18, 408-428.

A 123847 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Az előadás az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Program támogatásával készült. Az előadás a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János kutatási ösztöndíjával készült.